

PAUL ARISTE IN MEMORIAM

Meid on tabanud väga valus kaotus. Meil ei ole enam Paul Aristet.

Kadunu sündis 1905. aastal Tartumaal Torma vallas. Pärast õpinguid Tartu Ülikoolis 1925 - 1929 täiendas ta end Helsingi, Uppsala ja Hamburgi ülikoolis ning asus 1933. aastal tööle meie *alma materis*. Doktoriväitekirja kaitses ta 1939. aastal. 1944 - 1977 oli Paul Ariste Tartu Ülikooli professor-kateedrijuhataja, aastast 1977 kuni elu lõpuni töötas ta soome-ugri keelte kateedri professorina ja konsultantprofessorina.

Paul Ariste korraldas üle 30 keeleuurimisreisi kõigi läänemeresoome rahvaste juurde, kogus

seal rohkesti lingvistilist ja folkloristlikku ainekku ning publitseeris seda. Tema publikatsioonide arv küünib kaugelt üle tuhande, sealhulgas mitukümmend monograafiat. Oma monograafiates ja rohkearvulistes artiklites on Paul Ariste käsitlenud kõige mitmekesisemaid probleeme nii läänemeresoome kui ka teiste soome-ugri keelte, rahvaluule ja etnoloogia alalt, rikastanud oluliselt kogu uurali keeleteadust, olnud sillarajajaks uurali keeleteaduse ning naaberteaduste vahel, tehes tähtsa panuse ka indoeuropeistikasse ja interlingvistikasse.

Paul Ariste lõi oma fennougristikakoolkonna, mis on rahvusvaheliselt väga tuntud ja tunnustatud. Selle koolkonna teiseks keskuseks Tartu kõrval on Eestis tänapäeval Tallinn.

Tema juurde Tartusse tuldi õppima soome-ugri keeleteadust, tuldi aspirantuuri, konsultatsioonidele ja väitekirju kaitsma Riiast, Leningradist, Petroskoist, Iževskist, Sõktõvkarist, Saranskist, Joõkar-Olast ja mujalt. Laiem eesti üldsus on julgenud alles paari viimase aasta jooksul hakata oma väiksemaid keelesugulasi märkama, on tekkinud soov neid kuidagi aidata. Paul Ariste julges ja oskas neid aidata kogu sõjajärgse perioodi. Tartu Ülikoolis koolitas ta isiklikult või koolitati tema juhtimisel välja rahvuslik keeleteadlaste kaader maridele, mordvalastele, komidele, udmurtidele ja mitmetele teistele Nõukogude Liidus elavatele väikestele soome-ugri rahvastele. Selle asjaolu tähtsust nende rahvaste rahvuslikule eneseteadvusele, soome-ugri keelte säilimisele ja arenemisele on raske üle hinnata.

Oluline on märkida, et Paul Ariste on edendanud soome-ugri teadusi mitte ainult õpetlase ja õpetajaisiksusena, vaid ka lihtsalt isiksusena. Kadunud iseloomustas inimlik lihtsus, vahetus ja lähedus, soe osavõtt. Haruldane inimestetundmine, erakordne kontaktivõime ja nakatav huumor tekitasid tema ümber inimsuhete tiheda ja ulatusliku võrgu, mille niidid juhatasid igasse maailma otsa. Seetõttu ta oligi fennougristika kesksemaid seostajaid ja ühtekoondajaid globaalses ulatuses.

Paul Ariste ei sallinud igavust ja hallust, venitamist ja targutamist. Lausa kärsitult pürgis ta oma eesmärkide poole. Tal oli imeline võime haarata kõike lennult, olla alati kursis kõige uuemate saavutustega teaduses, rakendada neid otsemaid uurimistöös. Kadunud oli tavaks jagada oma

tähelepanu paljude asjade vahel ja siiski neisse kõigisse süveneda. Aitasid suur keelteoskus, võime süüvida asjaomasesse kultuuri tervikuna, olla osa sellest, lausa ümber kehastuda, tunda põhjalikult kombeid, harjumusi, usundit, häälestuda nendele. Ei vaja pikemat seletust, kui oluline on see uurimistöös, kui lähedale lubab see pääseda inimestele ja kui sügavale tungida uurimisobjekti olemusse.

Paul Ariste oli eelkõige mineviku- ja olevikunähtuste uurija, kuid ta pilk oli alati tulevikus. Seepärast oli noore järelepõlve kasvatamine ja tulevikuülesannete ettenägemine talle lõpmata oluline. Alatasa pöördus ta sõnas ja kirjas noorte poole, kõigis oma tegemistes oli ta noortega ja mõtetega homses.

Kadunu laialdasest tuntusest ja tunnustatusest kõneleb see, et Paul Ariste oli Ungaris Ungari Teaduste Akadeemia, Rahvusvahelise Ungari Filoloogia Seltsi ja Ungari Keeleteaduse Seltsi, Soomes Soome-Ugri Seltsi, Kalevala Seltsi ja Kodukeele Seltsi, Hamburgis Uurali-Altai Seltsi, Ameerika Lingvistikaühingu ning Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi auliige, Szegedi, Helsingi, Tampere ja Läti ülikooli audoktor, Soome Kirjanduse Seltsi ja mitmete teiste välismaiste teaduslike organisatsioonide välisliige.

Aastate jooksul täitis kadunu paljusid vastutusrikkaid ülesandeid. Ta oli Rahvusvahelise Fennougristikakomitee esimees, VI Rahvusvahelise fennougristikakongressi asepresident, Nõukogude Fennougristikakomitee esimees, ajakirja "Soviet Finno-Ugric Studies" peatoimetaja, "Emakeele Seltsi Aastaraamatu" peatoimetaja, Tartu Ülikooli, Keele ja Kirjanduse Instituudi ja Kirjandusmuuseumi nõukogude liige ning vadja sõnaraamatu peatoimetaja, kui nimetada vaid mõnesid kõige olulisemaid ülesandeid.

Paul Ariste oli võrratu inimestetundja, südamlik, humoorikas, mõistev ja abivalmis kaaslane, range ja nõudlik õpetaja ja uurija, oma rahva, isamaa ja emakeele suur patrioot. Kui kaas-aegselt kõlab praegu üks tema kunagi aastate eest kirja pandud mõttekild:

"Aafrika kääbusrahvaist arvati kaua aega, et nad suhtlevad omavahel ainult viibetega. Neil oli oma emakeel, nagu teistelgi rahvastel. Nad ei julgenud aga võõraste juuresolekul omas keeles vestelda, sest nad kartsid, et võõrad võivad neilt ilusa keele ära võtta. Meiegi keel on ilus

ning meie ei karda teda võõraste juuresolekul esile tuua. Meie kõneleme oma keelt ikka ja kõikjal, et nüüdsed ja tulevasedki põlvkonnad kuulgu, kui ilus on see keel.“

Selle ilusa keele kõnelejad ei unusta kunagi Paul Aristet.

Ago Künnap